

Mesures per afavorir la igualtat d'oportunitats

La gran majoria dels nostres conciutadans prefereixen viure en una societat que afavoreixi la igualtat d'oportunitats entre els individus. Són nombroses les circumstàncies que no controlem, o de les quals no som responsables (el lloc on naixem, l'entorn familiar i també la raça i el gènere), i que poden afectar la nostra situació personal i laboral i, en última instància, la nostra renda. Per tant, cal que les polítiques públiques contribueixin a mitigar, en la mesura del possible, les conseqüències d'aquestes circumstàncies.

Per intentar garantir la igualtat d'oportunitats, les polítiques públiques, en general, actuen en tres àmbits o fases de la nostra vida: la primera infància, l'etapa educativa i el mercat laboral. L'etapa educativa centra la major part de les mesures que persegueixen afavorir la igualtat d'oportunitats, ja que el capital humà que els individus adquireixen en aquesta etapa vital determina, en gran part, les seves possibilitats professionals. En aquest sentit, les dues grans línies d'actuació són l'educació obligatòria fins a una certa edat i la implementació de mecanismes que permeten l'accés universal a una educació de qualitat.

No obstant això, aquestes dues línies d'actuació no són suficients per assegurar l'anhelada equitat. La capacitat d'aprofitar els recursos educatius i de transformar-los en capital humà depèn, també, d'allò que es fa durant el temps no lectiu. Així, a Finlàndia, per exemple, s'intenta personalitzar el suport que els nens reben dels professors, en bona part per remeiar les diferents situacions personals. A Dinamarca, es van augmentar les hores lectives perquè els alumnes poguessin fer els deures a les aules amb el suport dels professors. D'aquesta manera, els nens que, a casa seva, no reben ajuda amb les tasques assignades no estan en desavantatge en relació amb el company que sí la reben. A altres països, com Grècia o Xipre, aquesta mesura s'ha plantejat com a optativa, de manera que l'escola es manté oberta més enllà de les hores lectives perquè els alumnes que ho desitgin es puguin quedar a fer els deures sota la supervisió de professorat.¹

Una altra mesura que cal destacar en l'etapa educativa és la supressió de mesures de seguiment i de selecció primerenca. Cada vegada són més els països europeus que han eliminat aquestes polítiques de selecció, ja que les diferències en els coneixements adquirits pels nens en funció de la procedència social disminueix a mesura que creixen, de manera que la selecció i la segregació primerenca a l'escola redueix de manera substancial les possibilitats dels alumnes procedents d'un entorn més desfavorit.

La millora del rendiment dins les aules també necessita de mesures fora. Les sessions d'orientació a les famílies sobre la rellevància de l'educació també haurien de formar part de les polítiques en l'àmbit educatiu. Així mateix, les mesures socials, com les beques menjador, també són importants en aquesta fase, ja que una bona alimentació és bàsica en l'assoliment de bons resultats acadèmics.²

Encara en l'àmbit educatiu, la utilització de les noves tecnologies també pot ajudar a igualar les oportunitats, en especial a l'educació superior. Així, les tecnologies de la informació i la comunicació poden facilitar un major accés als millors professors i als millors materials educatius (per exemple, mitjançant l'accés a classes online). Així mateix, l'educació a distància també permet una major flexibilitat horària, la qual cosa pot facilitar combinar els estudis amb la feina, una opció imprescindible en molts casos i que ajuda a disminuir l'abandonament escolar entre les classes socials més desfavorides. Per la seva banda, els sistemes d'intel·ligència artificial aplicats a l'educació poden ajudar a la detecció primerenca per part dels professors de certes dificultats específiques de l'aprenentatge.³ D'aquesta manera, els professors poden adaptar els seus ensenyaments a les especificitats de cada alumne, la qual cosa incrementa l'èxit en els estudis. Així mateix, la tecnologia també proveeix d'eines d'aprenentatge específic per a aquests casos i afavoreix, d'aquesta manera, la igualtat d'oportunitats entre els alumnes amb diferents capacitats.⁴

Polítiques per afavorir la igualtat d'oportunitats

Etapa/Àmbit d'aplicació	Exemples de polítiques
Primera infància	<ul style="list-style-type: none"> • Control mèdic durant l'embaràs i posterior • Conscienciació sobre la importància de la nutrició i de l'establiment de vincles efectius. • Obligatòrietat preescolar • Baixa extensa de maternitat (i/o paternitat)
Educació	<ul style="list-style-type: none"> • Obligatòrietat i universalitat de l'educació • Suport educatiu individualitzat • Augment d'hores lectives • Supressió de mesures de seguiment i de selecció primerenca • Beques menjador • Tecnològiques <ul style="list-style-type: none"> - Accés universal - Formació de tot el professorat en TIC
Mercat laboral	<ul style="list-style-type: none"> • Reclutament cec • Plans d'igualtat i de conciliació a les empreses • Formació contínua

Font: CaixaBank Research.

1. Vegeu Eurofound (2017), «Social mobility in the EU», Publications Office of the European Union, Luxemburg.

2. Vegeu Anderson, M. L., Gallagher, J. i Ritchie, E. R. (2017), «School Lunch Quality and Academic Performance», NBER Working Paper.

3. En nombroses escoles, els nens realitzen exercicis matemàtics o de llengües en els ordinadors fent ús de programes i d'eines informàtiques. Aquests programes analitzen les respostes als exercicis i són capaços de detectar problemes de dislèxia o de discalculia, entre d'altres.

4. Vegeu Jacob, B., Berger, D., Hart, C. i Loeb, S. (2016). «Can Technology Help Promote Equality of Educational Opportunities?», RSF: The Russell Sage Foundation Journal of the Social Sciences.

Hi ha elements de la tecnologia, però, que poden actuar com una barrera a l'equiparació del terreny de joc. El més obvi és l'accés desigual a la tecnologia, ja que els alumnes amb un millor accés a les eines digitals solen ser també els que tenen un major nivell de renda. Més enllà del menor accés, utilitzar de forma adequada les noves tecnologies per aprofitar els beneficis que ens poden proveir no és tampoc una tasca senzilla, de manera que, en determinats casos, pot ser útil disposar d'un supervisor o d'un adult expert que guiï de manera adequada els nens.

Si canviem d'etapa i ens fixem ara en les polítiques centrades en la primera infància, cal destacar que és un període en què es desplega cada vegada més un major nombre de mesures destinades a anivellar el terreny de joc. Malgrat que les polítiques públiques aplicades en els primers anys de vida poden semblar més enfocades a cobrir les necessitats bàsiques que a igualar les oportunitats, els estudis més recents mostren que l'etapa preescolar és de vital importància per al desenvolupament futur del nen, tant en termes emocionals com cognitius. La nutrició, els bons hàbits de la mare durant l'embaràs o la relació del nou-nat amb els pares abans de començar l'etapa escolar determinen, en gran part, les aptituds i les habilitats cognitives que pugui desenvolupar en el futur. Així, un mal desenvolupament en aquesta etapa inicial sol dificultar l'èxit en l'etapa educativa formal i, amb posterioritat, al mercat laboral.

Si considerem que aquesta etapa vital comença durant l'embaràs de la mare i s'allarga fins a l'inici dels estudis obligatoris del nen (que, a Espanya, se situa en els sis anys), és clar que moltes de les polítiques s'han de centrar en els progenitors. Així, les mesures que garanteixen, per exemple, un control mèdic exhaustiu durant l'embaràs actuen com a igualadores d'oportunitats. De la mateixa manera que pretenen ser igualadores les polítiques de conscienciació dels pares sobre els beneficis d'uns hàbits alimentaris saludables o d'establir uns bons vincles afectius en els primers anys de vida.

Amb la finalitat d'afavorir totes aquestes bones pràctiques en els nens en la primera etapa de vida, alguns experts defensen una etapa preescolar obligatòria. D'aquesta manera, diuen, tots els nens rebrien un nivell d'«atenció» semblant en els primers anys i arribarien a l'etapa d'educació formal amb un historial similar. L'obligatorietat a una edat tan primerenca, però, podria entrar en conflicte amb la llibertat dels pares sobre el tipus de criança que desitgen per als seus fills i, fins i tot, en alguns casos, podria perjudicar l'infant, ja que potser podria estar rebent a casa una atenció individual per part dels pares o d'un instructor contractat. En aquest sentit, no són poques les veus que defensen una baixa de maternitat (i/o paternitat) més àmplia, com les 49 setmanes de Noruega, amb la finalitat d'afavorir la creació dels importants vincles afectius entre nens i progenitors.

Després de la primera infància i un cop finalitzada l'etapa educativa, els individus entren al mercat laboral i, en aquest àmbit, també és important promoure la igualtat d'oportunitats. En particular, en aquesta fase, cal assegurar, en primer lloc, la igualtat d'oportunitats en l'accés al mercat laboral i, en segon lloc, la igualtat al llarg de la carrera professional.

En la fase d'accés al mercat, algunes empreses o països han començat a introduir pràctiques de preselecció a cegues amb la finalitat, precisament, d'evitar biaixos discriminatoris.⁵ Això, a més a més, sol promoure la diversitat en la força laboral, un valor afegit que cal tenir en compte. França va ser una de les pioneres, amb l'aprovació, el 2006, d'una llei que obligava a realitzar aquest tipus de seleccions cegues a les empreses amb més de 50 empleats. No obstant això, la seva aplicació no es va produir fins al 2015, ja que l'adopció de nous mètodes de selecció no és fàcil per a les empreses, en especial per a les més grans. A Espanya, a l'estiu del 2017, poc més de 75 empreses i entitats es van unir a un programa governamental per analitzar com desenvolupar un protocol per a l'aplicació del currículum cec a nivell empresarial.

D'altra banda, també és important mantenir aquesta igualtat d'oportunitats al llarg de la carrera professional. Per aconseguir-ho, és bàsic la promoció de plans d'igualtat i de conciliació a les empreses. Les polítiques que afavoreixen la formació contínua dels treballadors també ajuden a anivellar el terreny de joc en aquesta etapa.

En definitiva, les polítiques que busquen afavorir la igualtat d'oportunitats intenten compensar o eliminar les barreres que sovint sorgeixen per circumstàncies que no estan en les nostres mans. En aquest sentit, hem vist que, a més de les polítiques que incideixen en l'àmbit educatiu, és important tenir en compte l'etapa preescolar i professional. Els dos àmbits centren, cada vegada més, l'atenció de les autoritats per assolir la tan anhelada igualtat d'oportunitats.

*Clàudia Canals i Cristina Farràs
CaixaBank Research*

5. Vegeu Bertrand, M. i Mullainathan, S. (2004). «Are Emily and Greg More Employable than Lakisha and Jamal? A Field Experiment on Labor Market Discrimination», *American Economic Review*, 94(4), pàg. 991-1013.